

WOORD VOORAF

Jozef Deleu

Hoofredacteur - Afgevaardigd-bestuurder

Dit 25ste jaarboek is niet alleen omvangrijker dan de vorige, het ziet er door de nieuwe opmaak en de kleurenillustraties ook feestelijker uit. Op deze wijze willen we het zilveren jubileum van *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français* vieren.

Sinds het verschijnen van de eerste editie in 1976 is de opzet van dit jaarboek ongewijzigd gebleven. Het wil de lezer wetenschappelijk verantwoorde informatie bieden over de meest uiteenlopende aspecten van de Franse Nederlanden en de betrekkingen van deze boeiende streek met Belgisch-Vlaanderen en Nederland.

Hoewel de oude staatsgrenzen door de toenemende Europese eenmaking aan betekenis blijven verliezen en de samenwerking op nagenoeg alle terreinen van de menselijke activiteit over de grenzen heen toeneemt, blijft één grens, die van de taal, in niet geringe mate de soepele communicatie en samenwerking belasten. Voor dit zeer funda-

8

AVANT-PROPOS

Jozef Deleu

Rédacteur en chef - Administrateur délégué

Ces 25es annales ne sont pas seulement plus volumineuses que les précédentes, la nouvelle présentation et les illustrations en couleurs leur confèrent également un petit air de fête: c'est notre manière à nous de fêter le jubilé d'argent de *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français*.

Depuis la première livraison de 1976, l'objectif de ces annales n'a pas changé. Elles se proposent de fournir au lecteur une information de bonne tenue scientifique sur les facettes les plus diverses des Pays-Bas français et sur les relations de cette passionnante contrée avec la Flandre belge et les Pays-Bas.

Bien que l'unification européenne estompe toujours davantage les anciennes frontières d'État et que la collaboration transfrontalière progresse sur tous les terrains de l'activité humaine, une seule frontière, celle de la langue, continue à gêner singulièrement la communi-

mentele probleem is er een voor de hand liggende oplossing: we leren mekaars taal en tonen hierdoor belangstelling en respect voor de taal en de cultuur van de buur.

Vanuit deze gedachte publiceren wij onder de titel „Een grens, twee talen” een omvangrijk dossier bestaande uit zes artikelen. Deze handelen over het onderwijs van het Frans in Belgisch-Vlaanderen, Brussel en Nederland en over het onderwijs van het Nederlands in de Franse Nederlanden, Brussel en Wallonië.

Aan dit jubileumjaarboek verlenen specialisten uit Frankrijk, Nederland en België hun medewerking. Dank zij hun deskundigheid kunnen wij onze kennis van en onze relaties met de Franse Nederlanden verdiepen.

Deze speciale editie van het 25ste jaarboek *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français* werd mogelijk gemaakt door een belangrijk mecenaat van de „Koning Boudewijn Stichting” te Brussel en de „Cercle d’Amis de la Culture Flamande” te Parijs, die we hiervoor van harte bedanken.

---

cation et la collaboration. La solution à ce problème fondamental saute aux yeux: apprenons nos langues réciproques, marquant ainsi notre intérêt et notre respect pour la langue et la culture du voisin.

C’est dans cette optique que nous publions un important dossier de six articles, intitulé «Une frontière, deux langues». On y traite de l’enseignement du français en Belgique flamande, à Bruxelles et aux Pays-Bas et de l’enseignement du néerlandais dans les Pays-Bas français, à Bruxelles et en Wallonie.

Des spécialistes de France, des Pays-Bas et de Belgique ont apporté leur collaboration à ces annales jubilaires. Leur compétence nous permet d’approfondir la connaissance de nos relations avec les Pays-Bas français.

Cette livraison spéciale des 25es annales *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français* a été rendue possible par le mécénat de la «Fondation Roi Baudouin» de Bruxelles et du «Cercle d’Amis de la Culture Flamande» de Paris. Nous les en remercions de tout cœur.

IK SPREEK
NEDERLANDS.

JE PARLE LE
FRANÇAIS.

10

Illustraties Ian.

HOW DO
YOU DO?

Illustrations Ian.

ÉÉN GRENS, TWEE TALEN

11

UNE FRONTIÈRE, DEUX LANGUES

De grillen van de geschiedenis hebben ervoor gezorgd dat in de Lage Landen bij de Noordzee het Germaanse en Romaanse taalgebied elkaar raken en in elkaar overgaan. Zo loopt dwars door België een taalgrens die op delicate politieke afspraken en compromissen berust.

Het Nederlands is de officiële taal van Nederland, Vlaanderen en Brussel; het Frans van Noord-Frankrijk, Wallonië en Brussel. De hoofdstad van Vlaanderen, België en Europa

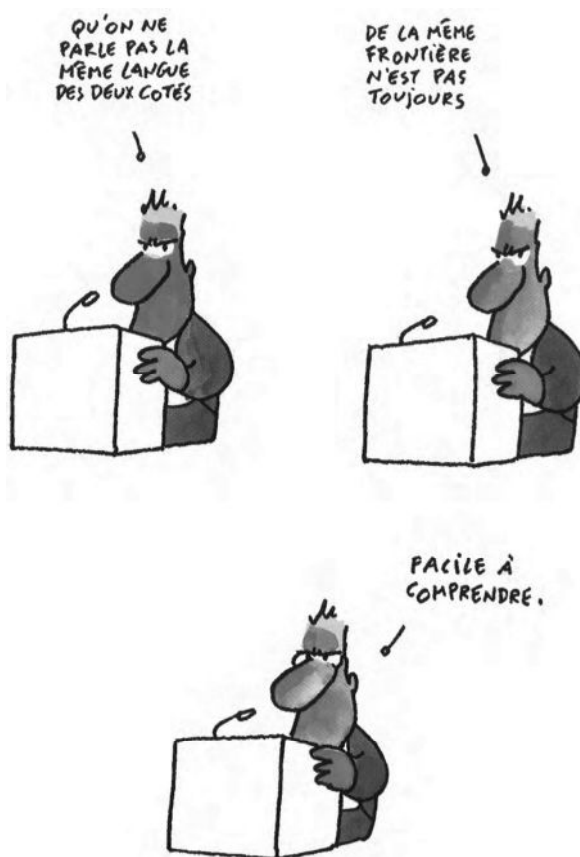
Les caprices de l'histoire ont voulu que dans les Plats Pays riverains de la mer du Nord, les domaines linguistiques germanique et roman se rencontrent et s'interpénètrent. C'est ainsi que court au travers de la Belgique une frontière linguistique fondée sur des accords et des compromis politiques délicats.

Le néerlandais est la langue officielle des Pays-Bas, de la Flandre et de Bruxelles; le français est la langue officielle du

is Brussel. Geografisch ligt deze stad in Nederlandstalig gebied.

De redactie van het jaarboek *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français* greep het zilveren jubileum van deze publicatie aan om de relatie tussen het Nederlands en het Frans aan een onderzoek te onderwerpen.

In zes bijdragen wordt ingegaan op de situatie van het Nederlands in Noord-Frankrijk, Wallonië en Brussel; en op

13

Nord de la France, de la Wallonie et de Bruxelles. La capitale de la Flandre, de la Belgique et de l'Europe est Bruxelles. Du point de vue géographique cette ville se situe en territoire néerlandophone.

La rédaction des annales *De Franse Nederlanden/Les Pays-Bas Français* a décidé, à l'occasion de son jubilé d'argent, de soumettre à une étude les relations entre le néerlandais et le français.

die van het Frans in Nederland, Vlaanderen en Brussel. Hoe gaat men in het ene gebied om met de andere taal?

Het was de bedoeling vooral te laten zien wat de mogelijkheden en knelpunten zijn van het onderwijs van de andere, „vreemde” taal. Welke status heeft die andere taal in het bestudeerde gebied? Het historische cultuurgebied van de Lage Landen, nu verspreid over verschillende staten, levert een interessante casus om deze taalproblematiek te belichten.

De bijdragen weerspiegelen de heel eigen, verschillende situatie. Onderwijssystemen in de drie landen blijken moeilijk te vergelijken. Bovendien zijn recente cijfers niet overal beschikbaar.

Zo sterft in Noord-Frankrijk langzaam maar zeker het „Vlaams”, eigenlijk het West-Vlaams, een dialect van het Nederlands, uit, ook al wordt het sinds kort erkend als een regionale taal. Het Nederlands beschikt er voortaan over een officieel statuut, en handhaaft zich als „optie vreemde taal” op de derde plaats na het Engels en Duits.

Brussel wordt hier, omwille van zijn complex statuut als of-

Six articles examinent la situation du néerlandais dans le Nord de la France, en Wallonie et à Bruxelles et celle du français aux Pays-Bas, en Flandre et à Bruxelles. Comment aborde-t-on l'autre langue dans chacun de ces territoires?

L'objectif était surtout de faire apparaître les possibilités et les difficultés dans l'enseignement de l'autre langue, de la langue «étrangère». De quel statut jouit cette langue dans le territoire étudié? L'espace culturel historique des Plats Pays, écartelé maintenant entre différents États, offre un cas intéressant pour étudier cette problématique linguistique.

Les articles reflètent la situation très spécifique et différente de chaque territoire. Les systèmes d'enseignement des trois pays se révèlent difficiles à comparer. On ne dispose pas partout de chiffres récents.

C'est ainsi que dans le Nord de la France, le «flamand», plus exactement le ouest-flamand, dialecte du néerlandais, semble voué à une mort lente mais certaine, même si on vient de le reconnaître comme langue régionale. Le néerlandais y jouit dorénavant d'un statut officiel, et, en tant

ficieel tweetalige stad, consequent tweemaal behandeld. Het blijkt vandaag de dag feitelijk een meertalige stad te zijn.

Studiekeuze voor het Nederlands gebeurt meestal uit noodzaak. Dit geldt vooral voor het Nederlands in Brussel, Wallonië en in mindere mate, Noord-Frankrijk. Tweetaligheid wordt dus in België nog altijd gezien als een troef op de arbeidsmarkt.

Een constante is dat de stijgende aantrekkingskracht van het Engels als internationale *lingua franca* negatief is voor de aantrekkingskracht van het Nederlands in Wallonië en Noord-Frankrijk, maar evenzeer voor die van het Frans in Nederland, en in mindere mate in Vlaanderen.

Goedbedoelde beleidsmaatregelen hebben soms een negatief effect op de keuze voor het Nederlands: zo wordt in Noord-Frankrijk de keuze in de lagere school voor het Nederlands bindend voor de eerste twee jaren van het middelbaar onderwijs. Deze maatregel, bedoeld om de doorstroming te verzekeren, kan juist ouders afschrikken om een dergelijke lange termijn keuze te maken. Het Engels zal hier

15

---

que langue optionnelle étrangère, il se maintient au troisième rang après l'anglais et l'allemand.

Du fait de son statut complexe de ville officiellement bilingue, Bruxelles fait logiquement l'objet de deux articles. De nos jours, la ville apparaît en réalité plurilingue.

Le choix du néerlandais dans les études découle souvent de la nécessité. La remarque vaut surtout pour le néerlandais à Bruxelles, en Wallonie et, dans une moindre mesure, dans le Nord de la France. Le bilinguisme est toujours considéré en Belgique comme un atout sur le marché de l'emploi.

Il est constant que l'attraction croissante de la *lingua franca* internationale qu'est l'anglais a des effets négatifs sur l'attractivité du néerlandais en Wallonie et dans le Nord de la France, mais tout autant sur celle du français aux Pays-Bas et, dans une moindre mesure, en Flandre.

Il arrive que des mesures administratives bien intentionnées aient un effet négatif pour l'option néerlandais : ainsi, dans le Nord de la France, le choix du néerlandais dans le primaire impose sa continuation au cours des deux premières années du secondaire. Cette mesure, destinée à assu-

waarschijnlijk weer van profiteren. In Wallonië denkt men overigens aan een analoge maatregel.

Ongeveer overal dreigt een tekort aan gekwalificeerde leerkrachten. Dat heeft ook te maken met de dalende aantrekkingskracht van het beroep.

Alles samen genomen is de situatie van het Frans en het Nederlands in de aanpalende taalgebieden zeker voor verbetering vatbaar. Het Frans is geen wereldtaal meer, en het Nederlands, dat er nooit een geweest is, heeft een eigen positie verworven binnen het concert van de Europese talen. Vooral in België moet blijvend gewerkt worden aan de kennis van de tweede landstaal. In Noord-Frankrijk moet de aanwezigheid van het Nederlands in het onderwijs verder beveiligd en versterkt worden. In Nederland lijkt de statusstrijd gewonnen door het Engels. Het aantal studenten dat er Frans volgt, daalt.

Het wordt bij dit alles duidelijk dat de toekomstige „taalstrijd” gevoerd wordt op Europees vlak. Als de Europese Unie formeel drietalig wordt (Engels, Frans, Duits) zal dat statusverhogend werken voor het Frans en het Duits. Als de

rer la poursuite de l'option, peut précisément détourner les parents d'un tel choix à long terme. C'est probablement l'anglais qui en profitera à nouveau. On pense du reste en Wallonie à adopter une mesure similaire.

A peu près partout la pénurie d'enseignants qualifiés menace, pénurie qui s'explique aussi par la baisse d'attractivité de cette profession.

Tout bien considéré, la situation du français et du néerlandais dans les territoires limitrophes est susceptible d'amélioration. Le français n'est plus une langue internationale et le néerlandais, qui n'en a jamais été une, a acquis une position propre dans le concert des langues européennes. Dans le Nord de la France, la présence du néerlandais doit être consolidée et renforcée. Aux Pays-Bas, l'anglais semble l'avoir remporté en matière de prestige. Le nombre d'étudiants à opter pour le français y baisse.

Tout ceci montre à l'évidence que les «luttres linguistiques» futures se dérouleront au niveau européen. Si l'Union européenne devient formellement trilingue (anglais, français, allemand), le statut du français et de l'allemand s'en trou-

veeltaligheid gehandhaafd blijft, zal alleen het Engels daarvan profiteren. Het is een dilemma dat te denken geeft. De redactie is ervan overtuigd dat in het Europa van morgen meer dan ooit respect voor de eigen taal samen zal moeten gaan met meertaligheid. Het is de reden waarom ze dit dossier, dat een momentopname is van een belangrijk proces, in twee talen presenteert.

De redactie

17

vera rehaussé. Si le plurilinguisme est maintenu, seul l'anglais en profitera. Ce dilemme donne à réfléchir. La rédaction est convaincue que dans l'Europe de demain, plus que jamais, le respect de la langue propre devra s'assortir de plurilinguisme. C'est la raison pour laquelle elle présente en deux langues ce dossier qui offre un instantané d'une importante évolution.

La rédaction

(Traduit du néerlandais par Jacques Fermant)